

Министерство Образования и Науки Республики Татарстан
Исполнительный комитет Сармановского муниципального района
МБОУ "Кавзияковская ООШ "

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

Фатихов Ш.М.
Приказ №35
от «22» 08.2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной язык» (Татарский)

для обучающихся 7класса

село Кавзияково 2023

Пояснительная записка

Рабочая программа по родному (татарскому) языку для 7 класса составлена на основе федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования, на базе примерной программы основного общего образования и учебного плана МБОУ «Кавзияковская ООШ» на 2023-2024 учебный год, утверждённого приказом № 35 от 21.08.2023 г. Программа рассчитана на 3 часа в неделю. Всего 102 часов. Уровень обучения базовый.

Примечание: На основании положения муниципального бюджетного образовательного учреждения «Кавзияковская основная общеобразовательная школа» «О структуре, порядке разработки и утверждения рабочих программ, учебных курсов и предметов муниципального бюджетного образовательного учреждения «Кавзияковская основная общеобразовательная школа» Сармановского муниципального района РТ», рассмотренного на педагогическом совете от 23.08.2016 г., протокол № 1, утвержденного положения. Приказом директора № 64 от 23.08.16 г., в случае совпадения уроков с праздничными и каникулярными днями, программу выполнить согласно п. 5.2 данного положения.

Учебник: учебное пособие для 7 класса средней общеобразовательной школы на татарском языке (татарский язык. 7 класс. Н.В.Максимов, Г. А. Набиуллина. Казан. Татарское книжное издательство, 2014).

Цель: реализация требований Федерального государственного стандарта, создание у учащихся лингвистических (языковых), коммуникативных (коммуникативных), культурологических (культурных) компетенций в области национальной культуры. Развитие самосознания, воспитание нации, любви к Родине, чувства гордости и гражданственности.

Задачи:

- Систематизация знаний учащихся по фонетической, орфоэпической, орфографической, лексической, грамматической основам начальной школы, продолжение обучения в более сложных формах.
- Развитие творческих и самостоятельных мыслительных возможностей учащихся, умение аргументировать свое мнение.
- Достижение использования основных грамматических средств языка в речевом процессе.
- Научить татарскому литературному языку четко представлять нормы и стилистические возможности, уметь их использовать, понимать, что речь-средство межличностного общения.
- Развитие способности ребенка воспитывать себя, управлять собой, отстаивать свое мнение.
- Развитие самосознания учащихся, обучение любви к нации, родине, воспитание чувства гордости и гражданственности.
- Понимать правила жизни в обществе, нравственные нормы.- Развитие творческих способностей учащихся.Создание культуры речи.

Аңлатма язуы

7 нче сыйныфлар өчен туган теленнән (татар теленнән) эш программасы Россия Федерациясендәге һәм Татарстан Республикасындагы мәгарифкә кагылышлы хокукий-норматив актларга һәм федераль дәүләт стандартларына нигезләнеп төзелде:

1. Төп гомуми белем бирүнең Федераль дәүләт белем бирү стандарты (Россия Мәгариф һәм Фән министрлыгында 2010 нчы елның 17 нче декабрь боерыгы 1897 нче номер белән расланган, РФ Юстиция Министрлыгында 19644 нче регистрацион номеры белән 2011нче елның 1 нче февралендә теркәлгән).
2. «Россия Федерациясенең мәгариф турындагы» федераль законы №273-ФЗ, 29.12.2012
3. Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы МБББУ «Кәүҗияк төп гомуми белем мәктәбе»нең 2023 – 2024 нче уку елына педагогик совет утырышында каралган һәм 21.08.2023 нче елгы № 35 нче карары белән расланган укуыту планы (беркетмә №1, 21.08.2023)

Уку фәненең уку планында тоткан урыны

ТРның гомумбелем мәктәпләре өчен чыгарылган базис уку-укуыту планы буенча татар телен укуыту фәненең мәҗбүри өлешендә (база дәрәҗәсе) өйрәнелә. Сарман муниципаль районы МБББУ «Кәүҗияк төп гомуми белем мәктәбе»нең 20223– 2024 нче уку елына 1-9 нчы класслар өчен төзелгән укуыту планында 7 нче сыйныфка туган телдән атнага 2 сәгать каралган. Барысы 102 сәгать. Эш программасында уку елы дәвамында татар теленнән 102 дәрес үткәру планлаштырыла.

Искәрмә: МБББУ «Кәүҗияк төп гомумбелем бирү мәктәбе»нең педагогик киңәшмәсендә каралган һәм директор приказы № 51, п.5.2 23.08.2016 белән расланган «О структуре, порядке разработки и утверждения рабочих программ, учебных курсов и предметов МБОУ «Кавзияковская ООШ» Сармановского муниципального района РТ» дигән положениесе нигезендә бәйрәм көннәргә һәм каникулларга туры килгән дәрес материалларын кабатлау өчен бирелгән сәгатьләрне, охшаш темаларны берләштерү хисабына укуытыла.

Дәреслек: Татар телендә урта гомуми белем бирү мәктәбенең 7 нче сыйныфы өчен уку әсбабы (Татар теле. 7 нче сыйныф. Н.В.Максимов, Г.Ә.Нәбиуллина. Казан. Татарстан китап нәшрияты, 2014) файдаланыла.

Максат: Федераль дәүләт стандарты таләпләрен тормышка ашыру белән бергә, укучыларда лингвистик (тел), коммуникатив (аралашу), милли мәдәният өлкәсенә караган культурологик (мәдәни) компетенцияләр булдыру. Укучының үзәңн үстерү, милләтне, ватанны яратырга өйрәтү, горурлык һәм гражданлык хисләре тәрбияләү.

Бурычлар:

-укучыларның татар теленең фонетик, орфоэпик, орфографик, лексик, грамматик нигезләреннән алган белемнәрен системалаштыру, катлаулырак формаларда өйрәтүне давам итү;

-укучыларның ижади һәм мөстәкыйль фикерли алу мөмкинлекләрен үстерү, үзфикерләрен дәлилләргә күнектерү;

-теленңтөп грамматик чараларын сөйләм процессында куллануга ирешү;

- татар әдәби тел нормаларын һәм стилистик мөмкинлекләрен ачык күзаллауга, аларны тиешенчә куллана белүгә өйрәтү;

-теленңмилли –мәдәниятнең чагылышы булуын, тел һәм тарих бердәмлеген аңлату; татар теленеңмилли-мәдәниүзенчәлегенәтөшендерү; татар һәм башка халыкларның рухи мирасына ихтирам тәрбияләү.

Ожидаемые результаты освоения программы

Личные результаты:

- совершенствование нравственно-духовных качеств личности;
- формирование национальной гордости, гражданских чувств;
- освоение норм морали, правил жизни в обществе;
- оказание помощи соседу;
- ставить перед собой цель, искать пути ее достижения;
- правильная оценка успехов или неудач, их причин;
- формирование индивидуального стиля деятельности;
- знание и использование различных средств информации (словари, Интернет ресурсы и др.) При общении;
- вести активную, самостоятельную, творческое мышление, научно-исследовательскую деятельность, продолжать становление личности;
- умение применять полученные знания в различных условиях жизни.

Метапредметные результаты:

Познавательные действия:

- определение целей познавательной направленности;
- самостоятельно организует свою деятельность
- знание, оценка, определение сферы своей заинтересованности;
- умение самостоятельно раскрывать тему, поставленную проблему, рассуждать;
- логическое мышление вокруг учебного вопроса;
- создание логической цепи мышления;

- формирование правил на основе выделения основных признаков вокруг темы;
- умение работать с различными средствами массовой информации, находить, анализировать и использовать необходимую информацию в своей деятельности;

Коммуникативные действия:

- умение слушать;
- участие в построении диалога и коллективном обсуждении;
- сотрудничество с одноклассниками и учителем в организации учебной деятельности;
- работа с учетом различных мнений;
- умение аргументировать свое мнение, приводить примеры из жизни;
- прослушивание, сравнение, подведение итогов различных ответов;
- умение высказывать свое мнение полностью и точно;
- прийти к общему мнению во время коллективной работы;
- проявление инициативы во взаимодействии в сборе информации;
- возможность задать вопросы по прочитанным текстам;
- дальнейшее самовыражение представленных текстов, сравнение мнений с мнением автора;
- контролировать свою работу, помогать одноклассникам;
- определить роль коммуникативных навыков в жизни человека;
- умение высказывать свои мысли устно и письменно;
- умение слушать, консультировать других;
- выступление перед одноклассниками на различные темы, реализованные проекты;
- оценка действий товарища, взаимодействие с соседом.

Регулятивные действия:

- самостоятельное формирование проблемы (темы) и целей урока;
- формулирование гипотезы с пониманием проблемы, умение аргументировать свое мнение, выделение причинно-следственной связи в устной (диалогической, монологической) и письменной речи, формирование результатов;
- определение путей достижения цели;
- достижение эффективности своей деятельности, контроль своей деятельности;
- совместно с учителем оценить свою работу, ответы товарищей;
- соблюдение правил, предписаний и совершение последующих действий;
- оценка, определение качества и уровня проделанной работы.

Предметные результаты:

- выполнение видов работ, требующих логического мышления с языковым материалом;
- обучение находить имена, выражения, местоимения, понимать их морфологические особенности и использование предложения;
- развитие навыков правильного написания словарных групп, умения их правильно использовать в речи;
- умение различать словосочетания, указывать связующие слова, указывая на них;
- освоение элементов морфологического, синтаксического анализа;
- обогащение устной и письменной речи синонимами, фразеологизмами, умение правильно употреблять однокоренные и многозначные слова, уместное использование прямых и переносных значений слов;
- умение понимать и правильно произносить слова, поступающие из разных языков;
- продолжение создания прочных навыков речевой деятельности;
- совершенствование навыков и умений устной и письменной речи;
- вовлечение учащихся в творческую деятельность, интерес к проектным работам.

Укучыларның универсаль уку гамәлләрен (УУД) булдыру һәм камилләштерү алдагы нәтижеләргә китерә.

1) Шәхескә кагылышлы нәтижә:

- Татар халкының милли-мәдәни кыйммәтләрен берсе буларак татар теленәң; шәхеснең интеллектуаль, иҗади сәләтләрен һәм эхлакый фатларын үстерүдә туган телнең мөһим ролен, мәктәптә белем алу процессында аңа теленәң һәм миетәненәң лау.
- Татар теленәң эстетик кыйммәтенәң; туган телгә карата хөрмәт, аның белән горурлану; милли – мәдәният күренеше буларак татар теленәң чисталыгын саклау ихтыяжы; сөйләм културасында үзүсешкә омтылу;
- Сөйләшү процессында фикер һәм хисләрне иркен белдерү өчен сүзлек запасының һәм үзләштерелгән грамматик чараларның җитәрлек күләмдә булуы.

2) Метапредмет нәтижеләр:

- Сөйләмнең барлык төрләрен аңиябулу;
- Телдән сөйләшүне һәм язма хәбәрләрне тиешенчә аңлау;
- Укуның барлык төрләрен аңиябулу;
- төрле стиль һәм жанрдагы текстларны тыңлап тиешенчә кабул итү;
- мәгълүматны төрлечә гана клардан, шул сәптән масса күләм мәгълүмат чараларыннан, уку-укыту процессы өчен дипазерләнгән компакт-дисклардан, Интернет ресурсларыннан таба алу, төрлө сүзлекләрдән, әдәбияттан файдалана алу;
- мәгълүматны сайлап алу һәм билгеле бер темаларга аеру, системалаштыру алымнарына аңиябулу; аерым текстлар белән эшлөгәндә, төп фикерне аерып алып, аны тезис рәвешендә кыска, җыйнак һәм төгәл итеп, график (таблица, схема, карта яки диаграмма) формасында җиткерү; булган таблица, схема һәм график рәсемнәрне түгә яки тулыландыра алу.
- Сөйләм текстларын эчтәлек, стилистик үзенчәлекләре һәм кулланылган тел берәмлекләре буенча чагыштыра һәм тәңгәлләштерә алу;
- Алдаторган шәхес һәм коллектив уку эшчәнлегенә максатларын, эш-гамәлләр сүзлекчәлеген, шулай уки решелгән нәтижеләрне билгели алу һәм аларны телдән, язма формада тиешенчә тәгъбиритү;
- Төрлө катлаулылыктагы сөйләм һәм язма текстларны сөйләп бирә алу;
- Төп фикер, адресат һәм аңлашу ситуациясен сәпкә алып, төрле типтагы, төрле стильдәге һәм жанрдагы сөйләм һәм язма текстлар төзү;
- Үз фикерен телдән һәм язма формада иркен һәм дөрес итеп тәкъдим итү;
- монолог һәм диалогның бөтен төрләрен үзләштерү;

сөйләмпрактикасындахәзергеәдәби татар теленентөпорфоэпик, лексик, грамматик, стилистик нормаларынасаклау;

язмаформадааралашувакытындатөпорфографикагаыйдәләрнеһәм пунктуация таләпләренүтәү;

сөйләмэтикетынсаклап, телдәнаралашудакатанашаалусәләте;

- үз сөйләмеңне эчтәлек һәм тел бизәкләре ягыннан бәяләү; грамматик һәм сөйләм хаталарын, төгәлсезлекләр табу һәм аларны төзәтү; үзгә төзегән текстларны төзәтә һәм камилләштерә белү;
- яшәтәшләрнең каршында зур булмаган хәбәр һәм докладлар белән чыгыш ясый алу;
- алган белем-күнекмәләрне көндәлек тормышта куллана һәм башка фәннәрдән белем алганда туган телдән файдалана белү, алган белемнәрне фәнәре дәрәжәдә файдалану (чит тел, әдәбият дәрәсләре һ.б.);
- Сөйләшү, нинди дә булса биремне бергәләшеп үтәү, бәхәс һәм тикшерүләрдә катнашу вакытында әйләнә-тирәдәгеләр белән максатчан рәвештә коммуникатив бәйләнешкә керү; формаль һәм формаль булмаган шәхесәре һәм мәдәниятерә аралашуның милли-мәдәни нормаларын үзләштерү.

Предмет нәтижеләре:

телнең төп функцияләре турында, Татарстан Республикасының дәүләт теле һәм татар халкының милли теле буларак татар теленең әһәмияте турында, тел һәм мәдәният арасындагы бәйләнеш, кеше һәм җәмгыять тормышында туган телнең әһәмияте турында күзаллау;

- туган телнең гуманитар фәннәр системасындагы урынын һәм гомумән белем бирү өлкәсендәге әһәмиятен аңлау;
- туган тел турындагы фәнни белемнәрнең нигезен үзләштерү; аның баскычлары һәм берәмлекләре арасындагы бәйләнешне аңлау;
- лингвистиканың төп төшенчәләрен үзләштерү: лингвистика һәм аның төп бүлекләре; тел һәм сөйләм, аралашу, телдән һәм язмага аралашу; монолог, диалог һәм аларның төрләре; телдән аралашу ситуациясе; сөйләм теле, фәнни, публицистик, рәсми стильләр, әдәби тел; фәнни, публицистик һәм рәсми эш кәгазьләре жанрлары;
- сөйләмнең функциональ-мәгънәви төрләре (хикәяләү, сурәтләү, фикерләү); текст, текст төрләре; телнең төп берәмлекләре, аларның билгеләре һәм сөйләмдә куллану үзенчәлекләре;
- татар теле лексикасы һәм фразеологиясенең төп стилистик чыганаclarын, әдәби татар теленең төп нормаларын (орфоэпик, орфографик, пунктуацион), сөйләм этикасы нормаларын үзләштерү; аларны язма һәм телдән сөйләм вакытында куллану;
- телнең төп берәмлекләрен, грамматик категорияләрен тану һәм анализлау, сөйләм ситуацияләре вакытында тел берәмлекләрен урынлы куллану;
- сүзгә төрле төрдәге анализлар ясау (фонетик, морфемик, сүзъясалыш, лексик, морфологик), сүзтезмә һәм җөмлөгә синтаксик анализ; аңа төп билгеләре һәм структурасы, телнең билгеле бер функциональ төрләргә каравы, тел бизәкләрен куллануы, телнең тәэсирлелек чараларынан файдалануы ягыннан күп аспектлы анализ;
- лексик һәм грамматик синонимиянең коммуникатив-эстетик мөмкинлекләрен аңлау һәм аларны үзгәң сөйләмеңдә файдалану;
- Татар теленең эстетик функциясен аңлау, әдәби әсәр текстларын анализлау вакытында сөйләмнең эстетик якларын бәяләү сәләте.

Аралашу (коммуникатив) компетенциясе – барлык сөйләм эшчәнлегә төрләренә ия булу, башкалар әйткәнне аңлау һәм үз фикереңне белдерү өчен тупланган белем, осталык, күнекмәләр җыелмасы; хәзерге татар әдәби телендә телдән һәм язма формада ирекле аралашу, бәйләнешле сөйләм күнекмәләрен булдыру; сөйләмнең грамматик ягын дөрес итеп үзләштерү; урта сыйныф укучыларына хас булган кызыксыну даирәсенә, психологик һәм төрле аралашу ситуацияләренә бәйле рәвештә туган телдә аралаша белү, дәрәсләрдә

үзләштергән белем һәм күнекмәләрдән нәтижәле итеп файдалану. **Лингвистик компетенция** – тел белеме, аның төзелеше, үсеше һәм функциясе турындагы белемнәрне системалаштыру, лингвистик анализ ясый белү; тел белеме һәм аның бүлекләре буенча гомуми мәгълүматлылык; татар әдәби теленең төп нормаларына ия булу, укучыларның сүзлек байлыгының, сөйләмнәренң грамматик төзелешенң камиллеге; төрле лингвистик сүзлекләрдән ирекле файдалана алу.

Содержание программы:

1. Повторение пройденного в 6 классе (4 ч.). Основное содержание раздела: Самостоятельные части речи. Виды словообразование, смыслы, роль в речи. В процессе обучения используются формы беседы, работы с учебниками и другими источниками, написания рассказов по простому плану. Требования к знаниям и навыкам учащихся: умение различать виды словообразования. Умение находить смысловые части слова, указывать их условными знаками. Знание видов словообразования. Виды контроля: ответы на вопросы, тестирование. Самостоятельные виды работ: тест, грамматический анализ, написание маломасштабного рассказа, контрольный диктант, сочинение.

2. Синтаксис простого предложения и знаки препинания (8 ч.). Основное содержание раздела: Общая информация по синтаксису. Связь слов в предложении: сочинительная и подчинительная. Подчинительная : предикативная связь, конкретизирующая связь, пояснительная связь. Словосочетание: именные словосочетания, глагольные словосочетания. Требования к знаниям и навыкам учащихся: знание объекта изучения синтаксиса. Умение находить слова, словосочетания, указывать на них связующие. Порядок слов в предложении: прямой порядок слов, инверсия. Однородные члены предложения. Обобщающие слова. Умение находить обобщающие слова и ставить соответствующие знаки препинания. Виды контроля: ответы на вопросы, тестирование, написать изложение, самостоятельная работа. Самостоятельные виды работ: тест, грамматический анализ, написание изложения.

3. Синтаксические единицы. Словосочетание(9 ч.)

Основное содержание раздела:

Глагольные словосочетания, их связывающие аффиксы. Именные словосочетание. Прилагательные словосочетание, местоименные словосочетание, числительные словосочетание, наречия, предикативные словосочетание и их связующие аффиксы, послелог, послеложных слов, средства примыкания или непосредственное соседства. Бифункциональные аффиксы. Умение правильно использовать определение о таких словосочетаниях. Обучение порядку анализа словосочетание. Закрепление знаний в процессе работы. Виды контроля: ответы на вопросы, тестирование, словарный диктант, запись сочинения, самостоятельная работа, работа в группах. Самостоятельные виды работ: самостоятельная работа, написание сочинения.

4. Понятие о предложении. Виды простых предложений (14ч.)

Основное содержание раздела: двух составное предложение. Одно составное предложение: одно составное предложение именем существительным, одно составное предложение глаголом, слово-предложение. Особенности применения однотипных предложений в речи. Виды предложений с целью выражения: повествовательное предложение, вопросительное предложение, повелительное предложение, восклицательное предложение. Нераспространенные и распространенные предложения. Полные и неполные предложения. Утвердительные и отрицательные предложения. В процессе обучения используются формы беседы, работы с учебниками и другими источниками, изложения по простому плану и написания диктанта. Требования к знаниям и навыкам учащихся: знакомство с предложением и его видами. Представление общего понятия о двух составных предложениях. Узнать грамматический анализ. Развитие речевого языка. Виды контроля: ответы на вопросы, тестирование, диктант словарь, запись изложения, самостоятельная работа, запись контрольного диктанта, задания БРТ, составление диалога, самостоятельная работа по карточкам. Самостоятельные виды работ: написание рассказа, составление простого плана, изложение, составление сложного плана, написание диктанта, выполнение задания, работа над ошибками, выполнение задания из дидактических материалов.

5. Члены предложения (21ч.)

Основное содержание раздела: Главные члены предложения: подлежащее, сказуемое; именное сказуемое (простое именное сказуемое, сложное именное сказуемое , составное именное сказуемое), глагольные сказуемые (простые глагольные сказуемые, сложные глагольные сказуемые , составные глагольные сказуемые).

Второстепенные члены предложения: определение, дополнение, обстоятельство. Прямое дополнение, косвенные дополнения. Обстоятельство места, времени, причины, цели, условия, уступительности, меры и степени, образа действия и их места в предложении. Поясняющий член и его обозначение, место в предложении. Модальные члены : обращение, вводные слова. Морфолого-синтаксический анализ предложений. В процессе обучения используются формы беседы, работы с учебниками и другими источниками, изложения по простому плану и написания диктанта. Приобретение навыков морфолого-синтаксического анализа. Умение правильно и уместно использовать знаки препинания. Виды контроля: ответы на вопросы, тестирование, изложение, самостоятельная работа, запись контрольного диктанта, тестирование БРТ, самостоятельная работа по карточкам, диктантная запись пояснительного словаря, работа в группах . Самостоятельные виды работ: составление простого плана, написание изложения, написание диктанта, выполнение задания, работа над ошибками, выполнение задания из дидактических материалов, составление простого плана, сочинение-описание, самостоятельная работа, диалог и монолог. На промежуточную аттестационную работу предлагается Контрольный диктант.

6. Повторение синтаксиса простого предложения (2ч.).

7. Развитие связной речи (5ч.)

Основное содержание раздела: Диктант. Написать Изложение. Написать Сочинение. Развитие связной речи, составление сложного плана на основе текста или одного произведения, изученного на уроке литературы (может быть законченной частью) и речевые упражнения с

помощью этого плана. Использование диалогических и монологических форм речи, навыки разбора речи на интонационные и смысловые части — синтагмы, повествование с более широким использованием элементов описания в речи на основе логического басимпортрета или какой-либо картины. Описание природы родного края (пейзаж)Художественное чтение текстов разных жанров, литературное толкование мысли.Развитие связной речи. Работа над ошибками. Резюмировать.

Итоговая контрольная работа: диктант с грамматическим заданием. (6 ч.))

Программа эчтәлеге:

1. 6 нчы сыйныфта үткәннәрне искә төшерү(4 сәг.)Бүлекнең төп эчтәлеге: Сүз төркемнәре. Сүزلәрнең ясалыш ягыннан төрләр, мәгънәле кисәкләр, мәгънәләр, сөйләмдәге роле.**Укыту процессында әңгәмә, дәрәслек һәм башка чыганаclar белән эш, гади план буенча хикәя язу формалары кулланыла.Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә таләпләр:**Сүз ясалышы төрләрен аера алуларына ирешү. Сүзнең мәгънәле кисәкләрен таба, аларны шартлы билгеләр белән күрсәтә белү. Сүزلәрнең ясалышы ягыннан төрләрен белү. **Контроль төрләр:** сорауларга җавап, тест.**Мөстәкыйль эш төрләр:** тест, грамматик анализ, кечкенә күләмле хикәя язу, контроль диктант, сочинение язу.

2. Гади җөмлә синтаксисы һәм тыныш билгеләре (8 сәг.)Бүлекнең төп эчтәлеге:Синтаксис буенча гомуми мәгълүмат.Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Тезүле бәйләнеш: тиндәш кисәкләр арасындагы теркәгечле һәм теркәгечсез бәйләнеш, тиндәш кисәкләр арасына куела торган тыныш билгеләре; тиндәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүзләр; гомумиләштерүче сүзләр алдына һәм алардан соң куела торган тыныш билгеләре.Ияртүле бәйләнеш: иярүче һәм ияртүче сүз, аларның шартлы билгесе; ияртүле бәйләнештәге сүзләр арасында урнашкан хәбәрлекле, ачыклаулы, аныклаулы мөнәсәбәт.**Укыту процессында әңгәмә, дәрәслек һәм башка чыганаclar белән эш, гади план буенча изложение язу формалары кулланыла.Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә таләпләр:** Синтаксисның өйрәнү объектын белү. Җөмләдәге үзара бәйләнешкә кергән сүзләрен таба, сүзтезмәләрен аера, алардагы бәйләүче чараларны күрсәтә алу. Тиндәш кисәкләр арасында теркәгечле һәм теркәгечсез бәйләнеш төрләрен белү. Тиндәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүз-ләрне таба һәм тиешле тыныш билгеләрен куя белү. Җөмләдә сүзләр бәйләнешен аера белергә өйрәнү. Ияртүле бәйләнешне формалаштыра торган грамматик чараларны белү. Шартлы билгене аңлау. Хәбәрлекле мөнәсәбәтнең җөмлә барлыкка китерүен аңлау. Ачыклаулы мөнәсәбәтнең сүзтезмә барлыкка китерүен аңлау. Аларның аныклагычлар, аныклагыч җөмләләр барлыкка китерүен төшендерү. Тезүле һәм ияртүле бәйләнеш буенча алган белемнәрен куллана белүләре.**Контроль төрләр:** сорауларга җавап, тест, изложение яздыру, мөстәкыйль эш эшләтү.**Мөстәкыйль эш төрләр:** тест, грамматик анализ, изложение язу.

3.Синтаксик берәмлекләр. Сүзтезмә (9 сәг.)

Бүлекнең төп эчтәлеге:

Фигыль сүзтезмә, сүзтезмәдәге бәйләүче чаралар.

Исем сүзтезмә, сүзтезмәдәге бәйләүче чаралар.Сыйфат сүзтезмә, сүзтезмәдәге бәйләүче чаралар.Алмашлык сүзтезмә, сүзтезмәдәге бәйләүче чаралар.Сан сүзтезмә, сүзтезмәдәге бәйләүче чаралар.Рәвеш сүзтезмә, сүзтезмәдәге бәйләүче чаралар.Хәбәрлек сүз сүзтезмә, сүзтезмәдәге бәйләүче чаралар.Бифункциональ кушымчалар (ясагыч һәм бәйләгеч функцияле кушымчалар).Сүзтезмәләрен тикшерү

тәртибе. **Укыту процессында әңгәмә, дәреслек һәм башка чыганаclar белән эш, гади план буенча сочинение язу һәм диктант язу формалары кулланыла. Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә таләпләр:** Сүзтезмә турында төшенчә алу, төрләрен төшенү. Исем сүзтезмәләр турында гомумибелешмә алу. Күнегүләр эшләү барышында белемнәрен ныгыту. Сыйфат сүзтезмәләр һәм аның бәйләүче чаралары турында аңлау һәм аларны дөрес куллана белүгә ирешү. Алмашлык сүзтезмә, аның бәйләүче чаралары турында аңлау. Сан сүзтезмә, аның бәйләүче чараларын аңлау. Рәвеш сүз төркемен искә төшерү. Рәвеш сүзтезмәләр турында аңлау. Хәбәрлек сүзләрне искә төшерү. Мондый төр сүзтезмәләр турында билгеләмә алу дөрес куллана белү. Сүзтезмәләргә анализ ясау тәртибен өйрәтү. Эш барышында белемнәрен ныгыту. **Контроль төрләре:** сорауларга җавап, тест, сүзлек диктанты, сочинение яздыру, мөстәкыйль эш эшләтү, төркемнәрдә эш. **Мөстәкыйль эш төрләре:** мөстәкыйль эш, сочинение язу.

4. Жөмлә турында төшенчә. Гади жөмлә төрләре (14 сәг.)

Бүлекнең төп эчтәлегә:

Ике составлы жөмлә.

Бер составлы жөмлә: бер составлы фигыл жөмлә, бер составлы исем жөмлә. Сөйләмдә бер составлы жөмләләрнең кулланылыш үзенчәлекләре. Өйтү максаты ягыннан жөмлә төрләре: хикәя, сорау, боерык жөмлә. Тойгылы жөмлә: тойгылы хикәя, сорау, боерык жөмләләр; жөмләнең төрле урынында килгән эндәш һәм кереш сүзләр, ымлыклар, алар янында куела торган тыныш билгеләре. Раслау һәм инкяр жөмлә турында гомуми төшенчә. Жыйнак һәм жәенке гади жөмләләр. Тулы һәм ким жөмләләр. Өстәлмәләр. Гади жөмлә. Теркәгечле һәм теркәгечсез кушма жөмләләр. **Укыту процессында әңгәмә, дәреслек һәм башка чыганаclar белән эш, гади план буенча изложение язу һәм диктант язу формалары кулланыла. Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә таләпләр:** Жөмлә һәм аның төрләре белән таныштыру. Ике составлы жөмләләр турында гомуми төшенчә бирү. Бер составлы жөмләләр турында билгелә-мә бирү. Анализ ясау үрнәген өйрәтү. Хикәя һәм сорау жөмләләрне аерырга өйрәнү. Бәйләнешле сөйләм телен үстерү. Тойгылы жөмлә турында төшенчә бирү, ничек формалашуын күзәтү. Эндәш һәм кереш сүзләр турында искә төшерү. Ымлык турында билгеләмә бирү. Жыйнак һәм жәенке жөмләләрне кабатлау. Тулы һәм ким жөмләләрне аера һәм сөйләмдә куллана белү. Өстәлмәләр һәм күзаллаулы баш килеш турында белү. **Контроль төрләре:** сорауларга җавап, тест, сүзлек диктанты, изложение яздыру, мөстәкыйль эш эшләтү, контроль диктант яздыру, БРТ биремнәре, диалог төзетү, карточкалар буенча мөстәкыйль эш. **Мөстәкыйль эш төрләре:** хикәя язу, гади план төзеп, изложение язу, катлаулы план төзеп сөйләү, диктант язып, бирем үтәү, хаталар өстендә эш, дидактик материаллардан бирем үтәү.

5. Жөмләнең кисәкләре (21 сәг.)

Бүлекнең төп эчтәлегә:

Жөмләнең баш кисәкләре: ия, гади ия, тезмә ия; хәбәр, гади хәбәр, кушма хәбәр, аларның белдерелүе, жөмләдәге урыны.

Жөмләнең иярчен кисәкләре: аергыч, тиндәш һәм тиндәш булмаган аергычлар, аларның белдерелүе, жөмләдәге урыны. Тәмамлык. Туры тәмамлык, кыек тәмамлык, аларның белдерелүе, жөмләдәге урыны. Хәлләр. Вакыт һәм урын хәлләре, аларның белдерелүе, жөмләдәге урыны. Сәбәп һәм максат хәлләре, аларның белдерелүе, жөмләдәге урыны. Рәвеш һәм күләм хәлләре, аларның белдерелүе, жөмләдәге урыны. Шарт хәле һәм кире хәлләр, аларның белдерелүе, жөмләдәге урыны. Аныклагыч, аның белдерелүе, жөмләдәге урыны. Жөмләнең тиндәш кисәкләре: тиндәш кисәкләрнең үзара бәйләнеше, тиндәш кисәкләр янында тыныш билгеләре. Жөмләнең модаль кисәкләре: эндәш сүзләр, кереш сүзләр, керешмәләр. Жөмләдә сүз тәртибе. Язма һәм телдән сөйләмдә сүзләрнең туры һәм кире тәртибе. Жөмләнең аерымланган кисәкләре: жыйнак һәм жәенке аерымланган хәлләр, аныклагычлар, алар янында куела торган тыныш билгеләре. Жөмлә кисәкләрен шартлы билгеләр ярдәмендә билгеләп тикшерү. Жөмләләргә морфологик-синтаксик анализ ясау. Жөмләгә билгеләмә бирү. Гади жөмләне гомумиләштереп кабатлау. **Укыту процессында әңгәмә, дәреслек һәм башка чыганаclar белән эш, гади план буенча изложение язу һәм диктант язу формалары кулланыла. Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә**

таләпләр: Ия һәм аның төрләре: гади, тезмә ияләр һәм аларның жөмләдәге урыны турында белешмә алу. Гади һәм тезмә хәбәрләр турында билгеләмә бирү. Ия белән хәбәр арасына сызык кую очраklarын аңлату. Иярчен кисәкләр турында гомуми төшенчә бирү. Аергыч һәм аның кайсы сүз төркеме белән белдерелә алуы турында төшенчә бирү. Аергычның аерылмышына ничә төрлө чара ярдәмендә бәйләнүе турында белү. Тәмамлыктарны табып, аларның төрләрән аера белергә өйрәнү. Туры һәм кыёк тәмамлыктарның ничек белдерелүен ачыклау, жөмләдәге урынын белү. Вакыт һәм урын хәлләре, аларның ничек белдерелүе турында аңлау. Урын хәленең үзенчәлекле билгеләрен күрсәтү. Сәбәп һәм максат хәлләренең белдерелү-ләрән аңлау. Бу ике хәлне аерырга өйрәнү. Рәвеш һәм күләм хәлләрен белү, бу төр хәлләргә билгеләмә бирү. Бәйләүче чараларын аңлату. Шарт һәм кире хәлләрне белү, бу төр хәлләргә билгеләмә бирү. Бәйләүче чараларын аңлау. Аныклагыч турында билгеләмә, жөмләдән аныклагычларны таба алу күнекмәсе алу. Тиндәш кисәкләр турында тулы белешмә бирү. Бәйлә-нешләрән аңлату. Тиндәш кисәкләр янында нинди тыныш билгеләре куелуын аңлау. Эндәш сүзләр турында төшенчә бирү. Тыныш билгеләренең куелу кагыйдәләрән аңлау. Модаль кисәкләргә билгеләмә бирү. Сүзләрнең жөмләдә урнашу тәртибе турында билгеләмә бирү. Язма һәм телдән сөйләмдә сүзләрнең туры һәм кире тәртибен аера белү. Логик басым ту-рында белешмә бирү. Жөмләнең кайсы кисәкләреаерымлануы турында аңлау. Аерымланган кисәкләрнең янында нинди тыныш билгеләре куелуын аңлау. Жөмлә кисәкләрән билгеләүнең шартлы билгеләрен үзләштерү. Морфологик-синтаксик анализ ясау күнекмәләре алу. Тыныш билгеләрен дәрәс һәм урынлы куллана белү.**Контроль төрләре:** сорауларга җавап, тест, изложение яздыру, мөстәкыйль эш эшләтү, контроль диктант яздыру, БРТ тестлары, карточкалар буенча мөстәкыйль эш, аңлатмалы сүзлек диктанты яздыру, төркемнәрдә эш .**Мөстәкыйль эш төрләре:** гади план төзеп, изложение язү, диктант язып, бирем үтәү, хаталар өстендә эш, дидактик материаллардан бирем үтәү, гади план төзеп, сочинение-сыйфатлама язү, мөстәкыйль эш, диалог һәм монолог язү. Арадаш аттестация эшенә контроль диктант тәкъдим ителә.

6. Гади жөмлә синтаксисын кабатлау (2 сәг.)

7. Бәйләнешле сөйләм үстерү (5 сәг.)

Бүлекнең төп эчтәлегә:Диктант язү.Изложение язү. Сочинение язү .Бәйләнешле сөйләм үстерүМахсус текст яки әдәбият дәрәсендә өйрәнелгән бер әсәр (тәмамланган өлеше булырга мөмкин) нигезендә катлаулы план төзү һәм шул план ярдәмендә сөйләү күнегүләре. Диалогик һәм монологик сөйләм формаларыннан файдалану, сөйләмне интонацион һәм мәгънәви кисәкләргә — синтагмаларга бүлү күнекмәләре, сөйләмдә логик басымПортрет яки берәр картина нигезендә сыйфатлама элементларын кинрәк кулланып хикәяләү. Туган як табигатен тасвирлау (пейзаж)Изложениене, сочинениене, өйдә язылган бер сочинениене бергәләп тикшерүДәрәстә өйрәнелгән бер әсәргә яки өзеккә язмага бәя бирүГариза турында төшенчә, аны язү күнегүләре Төрлө жанрларга караган текстларны сәнгатьлө уку, фикерне әдәби телдә аңлату.Бәйләнешле сөйләм үстерү. Хаталар өстендә эш. Йомгаклау.

Йомгаклау контроль эше: грамматик биремлө диктант. (6сәг.)

Тәрбиянең эш программасын исәпкә алып,, һәр теманы өйрәнү өчен бирелгән сәгәтләр санын күрсәтеп, тематик планлаштыру. 7 сыйныф.

№	Бүлекләр темасы		“Мәктәп дәрәсе” программасы нигезендә тәрбия модуле
1	Тел- инң әһәмиятлө аралашу чарасы6 нчы	1	Белөм бәйрәмө көнө уңаеннан дәрәстә фикер алышу, баланың танып-белү

	сыйныфта үткәннәрне искә төшерү		эшчәнлеген активлаштыру; туган телгә хөрмәт тәрбияләү
2	Алдагы сыйныфларда үткәннәрне кабатлау	2	Халыкара грамоталылыкны тарату көне. Укучыларның дәрестә үз-үзләрен тотышының гомумкабул ителгән нормаларын үтәү,
3	Морфология турында төшенчә. Сүз төркемнәре	45	Экологик тәрбия. Сәламәтлек һәм сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау дә-ресләре. Милли тәрбия.. Татар халкының горел-гадәтләрен барлау Патриотик тәрбия. 1941-45 нче елларда совет халкының Бөек Ватан сугышында жинүе.Хәтер дәресе
4	Хәбәрлек сүзләр	1	
5	Ярдәмлек сүз төркемнәре	4	Әхлак тәрбиясе. Кешелеклелек сыйфатының асылы. Укучыларда кешелеклелек сыйфатларын формалаштыру. Акыл тәрбиясе .Бөтендөнья Туган тел көне. Гуманитар фәннәр атналыгы
6	Модаль сүз төркемнәре	2	Әхлакый тәрбия. Интернет челтәрендә мәктәп укучыларының бөтенроссия куркынычсызлык дәресе. Фән олимпиадалары
7	Кабатлау	2	Акыл тәрбиясе.“Дәреслекләр битләре артында " ижади дәрес
8	Диктант	7	Патриотик тәрбия. Ватан Геройлары Көне. Батырлык Дәресе
9	Бәйләнешле сөйләм үстерү	6	Әхлак тәрбиясе.Кул хезмәте көне. Дәрес-инша. - Проект эшчәнлеге дәресе

			<p>Милли тәрбия. Татар халкының милли бәйрәмнәре.</p> <p>Патриотик тәрбия. Үлгәннәрнең каберен, исәннәрнең кадерен бел.</p>
	Барлыгы	70	

Календарь-тематик план

№	Бүлөклөр һәм тема	сәг	Уку-укуту эшчәнлеге төрлөрө	Үткәрү вакыты	
				План	Факт
	Гади жөмлө синтаксисы. Морфология бүлегендә үткәнәрне искә төшерү(4сәг.)				
1.	Сүз төркемнәре.	1	Туган телнең бөеклеген һәм матурлыгын ачу. Сүз төркемнәре турында төшенчәне искә төшерү.	4.09	
2	Мөстәкыйль төркемнәре.	1	Мөстәкыйль төркемнәрен барлау, күнегү эшләп ныгыту	6.09	
3	Ярдәмлек сүз төркемнәре	1	Ярдәмлек сүз төркемнәренең жөмлэдәге ролен ачыклау	7.09	
4-5	Сүз төркемнәренең жөмлэдәге роле Диктант язу	2	Ясалышы ягыннан сүзләрнең тамыр һәм ясалма сүзләргә бүленүен, сүзләрнең ясалу ысуллары буенча төрләрне искә төшерү.	11.09 13.09	
	Гади жөмлө синтаксисы (10 сәг.)				
6	Синтаксис турында төшенчә.Синтаксик берәмлекләр.	1	Синтаксисның төп берәмлекләре. Гади һәм кушма жөмлэләр.	14.09	
7-9	Жөмлэдә сүзләр бәйләнеше. Тезүле бәйләнеш. Тиндәш кисәкләр арасындагы теркәгечле һәм теркәгечсез бәйләнеш. Тиндәш кисәкләр арасына куела торган	3	Сүзләр бәйләнешенең икегә бүленүен (ияртүле һәм те-зүле) һәм аларның бәйләүче чаралары турында мәгълүмат алу Тиндәш кисәкләр янындагы бәйләнешне өйрәнү күнекмәләре булдыру Тиндәш кисәкләр, теркәгечләр, алар арасында тыныш билгеләрне кую буенча үтелгәннәрне кабатлау һәм күнегүләр эшләү	18.09 20.09 21.09	

	тыныш билгеләре.				
10-12	Тиндәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүзләр. Гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләре.	3	Күнегүләрне мөстәкыйль эшләү.	25.09 27.09 28.09	
13-14	БСУ. Контроль изложение №1	2	Бәйләнешле сөйләм күнекмәләрен үстерү	2.10 4.10	
15.	Ияртүле бәйләнеш. Иярүче һәм ияртүче сүз	1	Ияртүле бәйләнештә иярүче һәм ияртүче сүзне табарга өйрәнү	5.10	
16.	Хәбәрлекле мөнәсәбәт.	1	Ияртүле бәйләнештә хәбәрлекле мөнәсәбәтне ачыклау өстендә күнегүләр эшләү	9.10	
17.	Ачыклаулы мөнәсәбәт	1	Ияртүле бәйләнештә ачыклаулы мөнәсәбәтне өйрәнү	11.10	
18.	Аныклаулы мөнәсәбәт.	1	Ияртүле бәйләнештә аныклаулы мөнәсәбәтне өйрәнү	12.10	
19-20.	Ияртүле бәйләнешне кабатлау.	2	Күнегүләр эшләү, мөстәкыйль эш башкару	16.10 18.10	

21	“Жөмлөдө сүзлөр бэйлөнөшө” темасына контроль диктант(№2)	1	Алган белемнөрнө язма эштэ куллану	19.10	
	Синтаксик берәмлекләр.Сүзтезмә(11сәг.)				
22	Хаталар өстендә эш. Сүзтезмәләр.	1	Сүзтезмәгә төшенчә бирү, текст өстендә эшләү	23.10	
23.	Фигыль сүзтезмә.	1	Сүзтезмә һәм аның төркемчәләрен билгеләү	25.10	
24.	Б.С.Ү. Сочинение.Көзгө пейзаж. Сыйфатлама бирү.	1	Бэйлөнөшлө сөйләм күнекмәләрен үстерү	26.10	
25	Исем сүзтезмә.	1	Исем сүзтезмәләрне билгеләү, күнегүләр эшләү	8.11	
26	Сыйфат сүзтезмә.	1	Сыйфат сүзтезмәләрне табу,тест эшләү	9.11	
27-28	Б.С.Ү. Контроль изложение № 2	2	Сыйфатлама элементларын кулланып яза белү.	13.11 15.11	
29	Алмашлык сүзтезмә.	1	Алмашлык сүзтезмәне билгеләү,күнегүләр эшләү	16.11	
30	Рәвеш сүзтезмәләр.	1	Рәвеш сүзтезмәне бирелгән тексттан билгеләү, мөстәкыйль эшләү күнекмәләре булдыру	20.11	
31	Сан сүзтезмә.	1	Сан сүзтезмәне билгеләү, күнегүләр эшләү	22.11	
32	Хәбәрлек сүз сүзтезмәләр. Бифункциональ	1	Хәбәрлек сүзтезмәләрне табарга өйрәнү,	23.11	

	кушымчалар (ясагыч һәм бәйләгеч функцияле кушымчалар)		кушымчаларны аера белү күнекмәләрен үстерү, күнегүләр эшләү		
33-34	Сүзтезмәләргә тикшерү	2	Мөстәкыйль эшләү күнекмәсен ныгыту, күнегүләр эшләү	27.11 29.11	
35	Административ контроль диктант язу	1	Материалның үзләштерелү дәрәжәсен билгеләү	30.11	
	Жөмлә турында төшенчә. Гади жөмлә төрләре.(16 сәг.)				
36	Хаталар өстендә эш. Жөмлә турында төшенчә	1	Жөмлә турында алган белемнәргә тикшерү, ныгыту	4.12	
37	Ике составлы жөмлөләр һәм бер составлы жөмлөләр.	1	Ике составлы жөмлөләрнең аерма якларын ачыклау., танып белү активлыгын үстерү, текст белән эшләү	6.12	
38	Бер составлы жөмлөләр. Бер составлы исем жөмлә һәм бер составлы фигылъ жөмлә.	1	Эзләнү таләп итә торган мәсьәләләргә үзләштерү, күнегүләр эшләү	7.12	
39	Әйтү максаты ягыннан жөмлә төрләре. Хикәя жөмлә.	1	Сөйләүченең нинди максат белән әйтүеннән чыгып, жөмлөләрнең төрләре һәм аларны белдерү чараларын өйрәнү, күнегүләр эшләү	11.12	
40	Сорау жөмлә	1	Дәреслек белән эш итә белү, термин, кагыйдәне аңлап кабул итү күнекмәләре үстерү	13.12	
41	Боерык жөмлә	1	Тексттан фактик мәгълүматны аерып алу; төркемнәрдә эшләү; үз фикереңне төгәл һәм ирекле жиккерә белү	14.12	
42	Тойгылы жөмлә. Тойгылы жөмлөләрдә тыныш билгеләре.	1	Тойгылы жөмлөгә билгеләмә. Тексттан фактик мәгълүматны аерып алу; төркемнәрдә эшләү; үз фикереңне төгәл һәм ирекле жиккерә белү	18.12	

43	“Әйтү максаты ягыннан жөмлө төрлөре” темасына диктант (№ 4)	1	Дөрес язу күнекмәләре булдыру	20.12	
44	Синтагма.Сөйләмне синтагмаларга (мәгънәви кискәкләргә) бүлү. Сөйләмдә логик басымны дрес билгеләүгә эш (текстлар белән эшләү)	1	Сөйләмдә логик басымны дөрес билгеләүгә текстлар белән эшләү	21.12	
45	Раслау, инкяр жөмлөләр.	1	Раслау һәм инкярне белдерүче чараларны билгеләргә өйрәнү, күнегүләр эшләү	25.12	
46	Жыйнак, жәенке жөмлөләр, аларның сөйләмдә роле	1	Жыйнак һәм жәенке жөмлөләр турындагы белемнәрне актуальләштерү	27.12	
47	Тулы һәм ким жөмлөләр, аларның әдәби һәм жанлы сөйләмдә роле.	1	Тулы һәм ким жөмлөләрне аера белергә өйрәнү	28.12	
48	Жөмлө төрлөре буенча диктант (№5)	1	Өйрәнелгән материалның үзләштерелү дәрәжәсен тикшерү	10.01	
49	Хаталар өстендә эш. Гади һәм кушма жөмлөләр.	1	Гади һәм кушма жөмлө турында төшенчә бирү	11.01	
50	Гади жөмлөдә баш кискәкләрнең тиндәшләнәп килүе	1	Ия һәм хәбәр турындагы белемнәрен ныгыту, тиндәшләнәп килү очракларын өйрәнү	15.1	
51	Теркәгечле кушма жөмлөләр. Теркәгечсез кушма жөмлөләр	1	Жөмлө төрләрен дөрес аеруга биремнәр үтәү, күнегүләр башкару.	17.1	
52	БСҮ. Төрле төр жөмлөләрне куллануга ирекле сочинение язу № 3	1	Бәйләнешле сөйләм күнекмәләрен үстерү	18.1	
	Жөмләнең грамматик кискәкләре(25 сәг.)				
53-54	Хаталар өстендә эш. Жөмләнең баш кискәкләре. Ия һәм аның төрлөре: гади ия,	2	.Алдагы сыйныфлардагы белемнәрне искә төшерү. Ия турында белемнәрне искә төшерү, тирәнәйтү һәм ныгыту. Иягә булган билгеләмәне тулыландыру.	22.1 24.1	

	тезмә ия; аның жөмлөдәге урыны.				
55-57	Хәбәр һәм аның төрләре: гади хәбәр, кушма хәбәр, аларның белдерелүе, аның жөмлөдәге урыны. Диктант язу	2 1	Жөмлә кисәкләре буенча белем-күнекмәләргә кабатлау, тирәнәйтү һәм камилләштерү.	25.1 29.1 31.1	
58-59	Жөмләнең иярчен кисәкләре. Аергыч, аның белдерелүе, сораулары; жөмлөдәге урыны	2	Жөмләнең иярчен кисәкләре, аларның мәгънәләре һәм сөйләм төзүдәге роле турында аңлату, күнегүләр эшләү	1.02 5.02	
60	Тиндәш һәм тиндәш түгел аергычлар	1	Тиндәш кисәкләргә гомумиләштереп кабатлау, белем-күнекмәләргә ныгыту һәм тикшерү	7.02	
61-62	Тәмамлык турында төшенчә, сораулары, жөмлөдәге урыны.	2	Тәмамлыкны аера белү, сорауларын, белдерелүен, төрләрне үзләштерү, күнегүләр эшләү	8.02 12.02	
63-64	Туры һәм кыёк тәмамлыктар	2	Мөстәкыйль эш башкару	14.2 15.02	
65-66	БСУ. Контроль изложение (№ 4)	2	Бәйләнешле сөйләм күнекмәләрен үстерү	19.02 21.02	
67-68	Хәлләр. Вакыт хәле, аның белдерелүе, жөмлөдәге урыны	2	Хәлләр турында алагыч белем-күнекмәләргә ныгыту, тикшерү, камилләштерү.	22.02 26.02	
69-70	Урын хәле, аның белдерелүе, жөмлөдәге урыны	2	Хәлләрнең нәрсә белдерүен, сорауларын, ни белән белдерелүен аңлау, күнегүләр эшләү	28.02 29.02	

71-72	Рәвеш хәле, аның белдерелүе, жөмлөдәге урыны	2	Хәлләрне аера белергә өйрәнү, текст белән эшләү	4.03 6.03	
73-74	Күләм хәле, аның белдерелүе, жөмлөдәге урыны	2	Хәлләрне аера белергә өйрәнү, күнегүләр белән эшләү	7.03 11.-3	
75-76	Сәбәп хәле, аның белдерелүе, жөмлөдәге урыны	2	Хәлләрне аера белергә өйрәнү, күнегүләр белән эшләү	13.03 14.03	
77-78	Максат хәле, аның белдерелүе, жөмлөдәге урыны	2	Хәлләрне аера белергә өйрәнү, күнегүләр белән эшләү	18.03 20.03	
79-80	Шарт хәле, аның белдерелүе, жөмлөдәге урыны	2	Хәлләрне аера белергә өйрәнү, күнегүләр белән эшләү	21.03 1.04	
81-82	Кире хәл, аның белдерелүе, жөмлөдәге урыны.	2	Хәлләрне аера белергә өйрәнү, күнегүләр белән эшләү, тест биремнәрен үтәү	3.04 4.04	
83	“Хәлләр” темасы буенча диктант № 7	1	Дөрес язу күнекмәләрен ныгыту	8.04	
84	Хаталар өстендә эш. Жөмләнең тиндәш кисәкләре.	1	Тиндәш кисәкләр турында төшенчә бирү, тексттан таба белү күнекмәләрен үстерү	10.04	
85	Жөмлэдә тиндәш кисәкләрнең бәйләнеше.	1	Тиндәш кисәкләрнең үзара теркәгечләр ярдәмендә бәйләнүе һәм алар янында тыныш билгеләренә куелышын өйрәнү. Күнегүләр эшләү	11.04	
86-88	Аныклагыч, аның белдерелүе, жөмлөдәге урыны Аныклагычларның аерымлануы, алар янында тыныш билгеләре	1 2	Аныклагыч һәм аныкланмыш турында төшенчә. Аныклагычлар янында тыныш билгеләренә куелышын аңлату, күнегүләр эшләү	15..04 17.04 18.04	

89-90	Хаталар өстендә эш. Аерымлангант хәлләр, алар янында тыныш билгеләре. Жыйнак һәм жәенке аерымланган хәлләр.	2	Аерымланган хәлләрнең өтер яки өтерләр белән аерып алынуын аңлап калу, дөрес куллану, күнегүләр эшләү Аерымланган хәлләрне аера белү күнекмәләрен үстерү	22.04 24.04	
91-92	Жөмләнең модаль кисәкләре. Кереш сүзләр. Кереш жөмлэләр. Керешмәләр	2	Жөмләнең модаль кисәкләре турында башлангыч төшенчә. Кереш сүзнең жөм-ләнең теләсә кайсы урынында килә алуы турында аңлату, күнегүләр эшләү	25.04 1.05	
93	Контроль диктант	1	Дөрес язу күнекмәләрен үстерү. Грамоталылык дәрәжәсен тикшерү	2.05	
94	Кереш жөмлэләр. Кереш сүзләр һәм кереш жөмлэләр янында тыныш билгеләре. .	1	Укучыларның белемнәрен тикшерү, тыныш билгеләре куелышын өйрәнү, текст белән эшләү	6.05	
95-97	. Эндәш сүзләр, алар янында тыныш билгеләре Жөмләдә сүз тәртибе. Сөйләмдә сүзләрнең туры һәм кире тәртибе	3	Эндәш сүзләрне табарга өйрәнү, күнегүләр эшләү	8.05 9.05 13.05	
98-100	Жөмләгә морфологик - синтаксик анализ ясау. Үткәннәрне кабатлау.	2	Жөмләгә морфологик - синтаксик анализ ясау күнекмәләрен үстерү, биремнәр үтәү	15.05 16.05	
101-102	Еллык үткәннәрне кабатлау	2	Ел дәвамында өйрәнгәннәрне кабатлау, ныгыту	20.05 22.05	

Укыту-методик эсбаплар исемлеге

Укучылар өчен: Татар телендә урта гомуми белем бирү мәктәбенең 7 нче сыйныфы өчен уку эсбабы (Татар теле. 7 нче сыйныф. Н.В.Максимов, Г.Ә.Нәбиуллина. Казан. Татарстан китап нәшрияты, 2014) .

Укытучы өчен:

- 1.«Татар телендә урта гомуми белем бирү мәктәпләре өчен татар теле һәм әдәбиятыннан үрнәк программалар:1-11”- Казан: Татар.кит.нәшр.,2011.
- 2..Урта мәктәп һәм гимназияләрдә татар телен укыту методикасы (Ф.С.Вәлиев, Г.Р.Саттаров. – Казан. “Раннур”, 2000)
- 3.Хәзерге татар әдәби теле. (Ф.С.Сафиуллина, М.З.Зәкиев. Казан, “Мәгариф”, 2005
4. Диктантлар жыйнагы (төрле авторлар).
5. Изложениеләр жыйнагы (төрле авторлар).
- 6.Татар теленнән 222 тест/-Х.Сәлим.-Казан, “Яңалиф”, 2005.
- 7.Татар теленнән кагыйдәләр жыйнагы, Казан,2003.-Н.Гыймадиева, Р.Нуруллина

Грамматик биремле диктантларны бәяләү

Грамматик биремле диктантлар күләме ягыннан, контрольдиктантлар белән чагыштырганда, 10—15 сүзгә кимрәк була. Аларны тикшерү һәм бәяләү контроль диктантлардагы кебекүк эшләнсә дә, мондый диктантларга ике билге куела: беренчесе— диктантка, икенчесе — грамматик биремне башкарусыйфатына. Әгәр грамматик бирембердәялгышсыз башкарылса, «5»ле куела. Дүрттәнөчөлешедөресбашкарылмаганграмматикбиремгәуңайбилгекулмый.

Контроль диктантларныбәяләү

№	Таләпләр	Билге
1.	Орфографикһәмпунктуационхаталарыбулмаган эшкә Искәрмә. Орфографик (яки пунктуацион) хаталыпөхтә башкарылганэшкә яки берүк хата берүксүзләрдә кабатлансаһәмберпунктуационхаталыэшкә	«5»ле билгесе куела. «5» ле билгесекуела ала.
2.	1 орфографик, 1 пунктуационхатасыбулганэшкә Искәрмә. 1 орфографик, 2 пунктуационхаталыэшкә яки, орфографикхаталарыбулмыйча, 3 пунктуацион хатасыбулганэшкә, яки бертөрдәге 2 орфографикһәм 1 пунктуационхаталыэшкә	«4»ле билгесе куела. «4»ле билгесекуела.
3.	2 орфографик, 1—3 пунктуационхаталы, 2 төзәтүле эшкә Искәрмә. 4 пунктуацион, 1 орфографикхаталыэшкә яки бертөрдәге 5 орфографик, 4 пунктуационхаталы эшкә	«3»ле билгесе куела. «3»ле билгесекуела.
4.	5 орфографик, 5 пунктуационхаталы, 4 төзәтүле эшкә	«2»ле билгесе куела.
5.	6—7 орфографик, 4—5 пунктуационхаталы, берничә төзәтүлеэшкә	«1»ле билгесе куела.

Сүзлекдиктантларынбәяләү

Сүзлекдиктантыныңкүләметүбәндәгечәбилгеләнә:

Сыйныфлар	Сүзләр саны
5	15—20
6	20—25

7	25—30
8	30—35
9	35—40

Хатасызбашкарылганэшкә—«5»ле, бер-икехаталыэш-кә— «4»ле, өч яки дүртхаталыэшкә «3»ле билгесекуела.

Өйрәтүхарактерындагыязмаэшләрнебәяләү

Өйрәтүхарактерындагыязмаэшләр (төрлекүнегүләр,контрольхарактердабулмагандиктантлар һ. б.), контрольэшләрбеләнчагыштырганда, таләпчәнрәкбәяләнә. Андыйэшләрдә: а) укучыныңаны ни дәрәжәдәмөстәкыйльбашкаруы; ә) укытуныңкайсывакытында (яңабеләнмәрнәүзләштерүгәэзерлеквакытында, үзләштерүпроцессында, ныгытуяисә кабатлаубарышында, фронтальтикшерүчорында һ. б.) эшләнүе;б) эшнәңкүләме; в) ни дәрәжәдәпөхтәһәмүзвакытында башкарылуыисәпкәалына.

Жибәрелүеихтималбулганхаталаралданискәртелгәнөчракта, «5»ле билгесе — ялгышсыз, «4»ле билгесебертөзәтүле (укучыүзетөзәткән) эшкәгенәкуела. Ике хатасыбулганэшкә—«3»ле, өч-дүртхаталыэшкә «2»ле билгесекуела.

Жибәрелүеихтималбулганялгышларалданискәртелмәсә,мөстәкыйльрәвештәбашкарылганэшләр контроль диктант нормасыбеләнбәяләнә.

Изложениеләрнебәяләү

Изложение язучен, гадәттә, укучыгааңлаешлытелдәхикәяләүхарактерындагы текст яки өзекалына. Улматур яки фәнни-популяр әдәбияттан, көндәлекматбугаттан һ. б. булыргамөмкин.

Кайсыгынаөзек, текст бирелсәдә, укучыныңязылустиленәигътибаритәргә, стильләрнебутамаскатиеш. Текстның стиль үзенчәлекләреукучыныңязмасында да сакланыргатиеш.

Изложениенәңкүләмәһәмэчтәлегә, сыйныфыныңэзерлегенәкарап, укытуытарафыннансайлапалына.

Изложение өченматурәдәбиятһәм фольклор әсәрләреннән,вакытлыматбугаттанхикәяләүхарактерындагыөзекләр яки текст алына. Тезмәәсәрләрнигезендә изложение сирәкязды-рыла.

Сайлангантекстларукучыларгабеләнмәтәрбиябирүмаксатларынканәгәтләнәдерерлек, эчтәлегенәһәм теле ягыннан аңлаешлыбулырга, бәйләнешлесеөйләмүстерүөнәләшендәалыпбарылыргатиеш.

Текст беләнэшләүбарышындаукучыларныңбәйләнешлефикерйөртәбелүсәләтенәгенәтүгел, анателенәңорфографик, грамматик, стилистикһәмпунктуационүзенчәлекләренбелүләренә, текст эчтәлегеннәнчыгыпнәтижәяыйбелү сәләтенә, сүзбайлыгыннанфайдаланабелүмөмкинлекләренәдәбәябирелә.

Изложение текстыныңһәмязмаэшләрнәңкүләме (сүзләр белән) түбәндәгечәбилгеләнә:

Сый-ныф-лар	Изложение саны	Укуелыбашында		Укуелыазагында	
		текстның	язманың	текстның	язманың
		күләме		күләме	
5	8(2)	150—170	100—110	170—200	110—120
6	6(2)	200—220	120—130	220—250	130—140
7	6(2)	250—300	140—160	300—350	160—180

8	6(2)	350—400	180—200	400—450	200—220
9	4(2)	450—475	220—240	475—500	240—250
10	2(1)	475—500	240—250	500—525	250—260
11	2(1)	500—525	250—260	525—550	260—275

Изложение ярдәмендә укучыларның түбәндәге белем, оста-лык һәмязу күнекмәләре тикшерелә:

1. Укучының эчтәлекне эзлекле, тулы һәм дөрес бирүе, бәйләнешле итеп язгалуы, ягъни изложение текстның мөмкин кадәр төгәл бирелүе. Текстка үзгәреш бары тик ижади (сочинение элементлары кертелгән биремле) изложение ләрдә генә кертелә.

2. Укучының тел байлыгы, сөйләмнең төгәл һәм образлы булуы. Сөйләм байлыгы дигәндә, предмет, күренеш, вакыйгаларны тасвирлауда тиешлесе үзләрен мөмкин кадәр урынлы куллану, күптөрлө морфологик категорияләрдән һәм синтаксик төзелмәләрдән файдалану күздә тотыла. Сүз төрлелегенәңчикләнгән булуы, сүзгәң берүк формаларының кабатлау, бертөрдәге гади жыйнакжөмләр яки бертөслө синтаксик төзелмәләр белән генә эш итү укучыга теленең ярлы булуын күрсәтә. Сөйләм төгәллеген дигәндә, сүзләрне контекстта дөрес мәгъ-нәсендә куллану, контекст таләп иткәнеңңышлы синоним-ны файдалану белү, гади жөмләрдә — сүзләрнең, кушма жөмләрдә гади жөмләрнең үзара бәйләнешендөрес эш итү күздә тотыла.

Язуның образлылыгына сүзгәңчә сүз һәм фразеологик әйтелмәләрен, сүрәтләүчараларын (эпитет, чагыштыру, сын-ландыру, гипербола кебекләр) куллануны, һәр ситуациягәңүзгәңгенәңхәссөйләм төрен һәм стилен саклап язуны ала.

3. Грамоталы итеп язгалудә рәжәсе — укучының грамматик нормаларны һәм дөресязу кагыйдәләрен саклапязу күнекмәләренә ия булуы ул.

Кушымта

Үткәннәрне тикшерү буенча уку елы башында үткәрелә торган контроль диктант

Лагерьда сабантуй

(Диктантлар жыентыгы Татар урта гомуми беле бирү мәктәбенең 5-11 нче сыйныфлары өчен. Казан, “Мәгариф”, 2006, 104 нче бит)

Иртәгесен, кызарып, кояш чыкты. Табигате дә әллә сизә инде? Сабан туена нинди матур көн! Иртәнге аш, иртәнге линейка әллә булды, әллә юк, аңа игътибар итүче булмады. Бары тик сабан туе ачылуын көтәбез. Сәгать тугыз. Шат йөзле балалар мәйданчыкны уратып алдылар. Алдан ук эзерләнгән озын эскәмияләрдә безнең эти-эниләр, әби-бабайлар утырган. Мәйдан уртасында- озын колга, ә аның очында-кызыл башлы борынгы сөлге. Мин моны беренче тапкыр күрәм. Мәйдан алдында-зур өстәл. Анда жиңүчеләргә бүләкләр куелган.

Менә мәйдан уртасында Бикнур абый пәйда булды. Кулында-сырлытаяк. Бучүлмәкватаргаинде. Улбезне сабан туе ачылубеләнкотлады. Без дәррәүкулчаптык.

Улбүгенгекөннеңпрограммасыбеләнтаныштырды. Жюри әгъзаларыүзурыннарынакилепутьрдылар.(110сүз)

2019-2020 нче уку елы 1 нче яртыеллыгына контроль диктант тексты

Кашкалак

(Диктантлар жыентыгы Татар урта гомуми беле бирү мәктәбенең 5-11 нче сыйныфлары өчен. Казан, “Мәгариф”, 2006, 113 нче бит)

Кашкалак – кашка кош дигән сүз. Ул үзе чем-кара, ә маңгае ап-ак булып күренеп тора, шунлыктан аны акбаш дип йөртәләр дә.

Сазлыклар һәм күлләрнең боздан арчылуын да көтмичә кайта ул. Кайта да ишләрен очрата,үзенә пар сайлый. Бөтен сазлыкны шаулатып туй ясыйлар. Туйдан соң әнкә кош оя кора башлый. Оя дигәне кипкән сабаклардан ясалган күч була. Ә ояның төбен бөтен күңелен биреп ясый. Һәр сабакны чайкый-чайкый чылата, шуннан соң гына ябыштырып сылап куя. Кипсә дә суны үткәrmәслек оя төбе барлыкка килә. Оя суда йөзә, ә анда әнкә кош утыра. Чөнки ишле күкәйләрен салып өлгергән була. Комдай соры күкәйләргә кара таплар төшкән. Нәкъ шушы йөзмә оя төсендә

Ун тәүлек үтеп тә китә. Шуннан соң кара-кучкыл йомгаклар борынлый. Үзләре йомыркадан чыгу белән йөзеп тә китәләр. (Г.Хәсәнов) (122 сүз)

